

Total No. of Questions : 5] [Total No. of Printed Pages : 4
(1108)

**UGC (CBCS) Vth Semester (New)
Examination**

1735

SANSKRIT

**(Vyaktitav Vikas ka Bhartiya Drishtikon)
(DSE)**

SKT-DSE-502

**Time : 3 Hours] [Maximum Marks : { Regular = 70
ICDEOL = 100**

नोट :- सर्वे प्रश्ना समाधेया ।

1. (क) निम्नांकितानां प्रश्नानामुत्तरमेक पदेन लिखत—

- (i) श्री मद्भगवद्गीता महाभारते कस्मिन् पर्वणि विद्यते ?
- (ii) ऋग्वेदे कति मण्डलानि सन्ति ?
- (iii) मधुकाण्डः कस्मिन् उपनिषदि उपलभ्यते ?
- (iv) श्वेत केतोः उपाख्यानम् कस्मिन् उपनिषदि वर्तते ?
- (v) कानि ज्ञानेन्द्रियाणि ?
- (vi) मनसः परा का ?

MC-496

(1)

Turn Over

(vii) श्रीमद्भगवद्गीतानुसारं गुणाः कति सन्ति ?

(viii) गायत्री मन्त्रस्य द्रष्टा कः ?

(ix) श्रीमद्भगवद्गीतायाः द्वितीयाध्यायस्य किं नाम ?

(x) 'क्षेत्रज्ञः' इति कस्य संज्ञा ? 1×10=10

(ख) निम्नांकित प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में दीजिए—

(i) श्रीमद्भगवद्गीता के अनुसार अष्टधा प्रकृति का परिचय दीजिए।

(ii) श्रीमद्भगवद्गीता के अनुसार क्षेत्र-क्षेत्रज्ञ का विवेचन कीजिए।

(iii) श्रीमद्भगवद्गीता के अनुसार स्वधर्म की व्याख्या कीजिए।

(iv) श्रीमद्भगवद्गीता के अनुसार मन और इन्द्रियों के नियन्त्रण की विधि का परिचय दीजिए।

(v) श्रीमद्भगवद्गीता के अनुसार व्यक्तित्व के प्रकारों पर प्रकाश डालिए। 5×4=20

2. किसी एक भाग की व्याख्या कीजिए—

(i) स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकम्पितु मर्हसि।

धर्म्याद् हि युद्धात् श्रेयोऽन्यत् क्षत्रियस्य न विद्यते ॥

(ii) भोगैश्वर्यं प्रसक्तानां तयापहृतं चेतसाम्।

व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥

अथवा

- (i) न कर्मणामनारं भात् नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते।
न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति॥
- (ii) न हिकश्चित् क्षण मपि जातु तिष्ठत्य कर्मकृत्।
कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृति जै गुणैः॥

2×5=10

3. किसी एक भाग का सरलार्थ कीजिए—

- (i) यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदन्त्यविपश्चितः।
वेद वाद रताः पार्थ नान्य दस्ती ति वादिनः॥
- (ii) कामात्मानः स्वर्गपरा जन्म कर्म फल प्रदाम्।
क्रिया विशेष बहुलां भोगैश्वर्य गतिं प्रति॥

अथवा

- (i) विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः।
रस वर्जं रसोऽप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते॥
- (ii) यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः।
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः॥

2×5=10

4. किसी एक भाग की व्याख्या कीजिए—

तदैक्षत बहु स्यां प्रजायेयेति। तत् तेजोऽसृजत्। तत् तेज ऐक्षत
बहुस्यां प्रजायेयेति-तदपोऽसृजत्। तस्मात् यत्र क्व च शोचति
स्वेदतेवा पुरुष स्तेजस एवं तदध्यापे जायन्ते।

अथवा

तं चेदब्रूयु रस्मिं श्चेदिदं ब्रह्मपुरे सर्वं समाहितं सर्वाणि च भूतानि
सर्वे च कामा यदै तज्जरा वाप्नोति प्रध्वंसते वा किं ततोऽतिशिष्यत
इति।

1×10=10

5. किसी एक भाग की सप्रसंग व्याख्या कीजिए—

तस्य क्व मूलं स्यादन्यत्राद्भ्यः अद्भि सोम्य शृंगेन तेजो मूल
मन्विच्छ तेजसा सोम्य शृंगेन सन्मूल मन्विच्छ सन्मूलाः सोम्येमाः
सर्वाः प्रजाः सदायतनाः सत्प्रतिष्ठा यथानु खलु सोम्येमाः तिस्रो
देवताः पुरुषं प्राप्य त्रिवृत त्रिवृत एकैका भवति। तदुक्तं पुरस्तात्
एव भवत्यस्य सोम्य पुरुषस्य प्रयतो वाङ्मनसि सम्पद्यते मनः
प्राणे प्राणः तेजसि तेजः परस्यां देवतायाम्।

अथवा

- (i) पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुङ्क्ते प्रकृति जान्गुणान्।
कारणं गुण संगोऽस्य सदसद् योनि जन्मसु॥
- (ii) उपद्रष्टा नुमन्ता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः।
परमात्मेति चाप्युक्तो देहेस्मिन् पुरुषः परः॥

1×10=10